

Diyaret'in Mele İstihdamı Toplumsal Barışa Katkıdır

RÖPORTAJLAR

Erdoğmuş: Mele alımı, doğru ve samimi bir proje. Kürt toplumsal ihtiyacına cevap olabilecek şekilde iyi niyet ve samimiyetle uygulanabilirse sorunun çözümüne ve toplumsal barışımıza katkı yapacaktır.

Mele Kürtçe bir kelime, Türkçeye 'imam' olarak çevriliyor. Doğu ve Güneydoğu'da asırlar boyunca çok yaygın ve güçlü olan, halen de hayatini koruyan medreselerde 7 yıl eğitim alıp mezun olanlar bu sifata sahip oluyor.

Melelerin son günlerde gündeme gelme sebebi Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ'ın bin kişilik bir mele kadrosu açılacağını ve sınavda başarılı olanların sözleşmeli imam-hatip olarak Diyanet İşleri kadrosuna alınacağını açıklamasıyla başladı. Haliyle tartışma da başladı.

CHP ve BDP atılan adımı şiddetle eleştiriyor, Hükümet ise sözünün arkasında. Bölge insanı, mezhep büyükleri ve bölgeyi iyi bilenler ise melelerin toplumdaki yerini hatırlatarak, bunun hem önemli bir ihtiyacın karşılanması hem de devletle halkın barışması demek olacağını vurguluyorlar. Çekinceleri olanlar da var. Onlar da iyi niyetle atılan adımın akamete ya da inkitaya uğramaması için bazı noktalara dikkat çekiyorlar.

Peki, 'mele' kimdir? İmam hatip mezunlarına göre dini konularda daha mı yetkindirler yoksa daha mı yetersiz? Diyanet'te görev almaları ne anlama gelir? Nasıl bir sonuç doğurur? Kürt sorununun çözümüne katkısı olur mu, nasıl olur? Dini eğitimlerini Kürtçe, Arapça alan meleler, imam olduklarında din hizmetini Türkçe mi verecektir-vermelidir, Kürtçe mi? Mersisist-Leninist bir örgüt olmasına rağmen son yıllarda halkın dini duyarlılığının farkına varan ve alternatif Cuma namazları organize eden PKK bu adıma nasıl tepki verir?

21. Dönem Diyarbakır Milletvekili olan ve ANAP Genel Başkan Yardımcılığı da yapan Abdülbaki Erdoğmuş ile konuştuk. Erdoğmuş Diyarbakır İmam Hatip Lisesi'nden ve akabinde Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra medrese eğitimi de almış ve yurdun değişik yerlerinde müftülük görevlerinde bulunmuş, yani mevzuyu çok boyutlu olarak iyi bilen bir isim.

Diyanet İşleri Başkanlığı özellikle doğu ve güneydoğuda değerlendirilmek üzere bin kişilik bir mele alımı yapacağını açıkladı. Tartışılıyor da. Siz bu adıma nasıl bakıyor, ne diyorsunuz?

Diyanet bünyesinde bu konu siyasi gelişmelere paralel olarak yıllardır tartışılır aslında. Son yıllarda PKK'nın dini faaliyetleri yoğunlaşınca, yeniden gündeme gelmiş ve "mele" diye adlandırılan, resmi görevi ve yeterli diploması olmayan ancak medresede din eğitimi görmüş hoca efendilerin istihdam edilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. Din bilgisi, toplumun ihtiyacını karşılayacak derecede yüksek olsa da okul diploması olmayan çok sayıda medrese mezunu molla var. Bunların bir kısmı fahri olarak görev yapıyor, geçim ihtiyacı cami cemaati veya köylüler tarafından karşılanıyor yani. Birçoğu ise bu imkânı da bulamadığı için geçim sıkıntısı çekmektedir. Sözleşmeli "imam hatip" olarak Diyanet İşleri kadrosuna alınmalarını, öncelikle mağduriyetleri giderilmesi açısından çok önemli buluyorum.

Kitabi olan, genel geçer söylenenler dışında siz ne söylersiniz meleler hakkında? Mele kimdir?

Aslında medrese geleneğinde "mele", Arapça nahiv derslerinin en önemlilerinden birisi olan 'Molla Cami' adlı kitabı okuyan talebe için kullanılır. Ancak toplum az veya çok medrese eğitimi almış herkese "mele" demektir. Ne yazık ki, "mele" geleneği tıpkı şeyhlik gibi yozlaşmış, bu kimlik üzerinden toplum içinde kendisine bir şekilde yer edinenlerin sayısı da oldukça fazladır. Kısa bir dönem medresede kalan, sadece Şafii ilmi ve mevlit okumasını öğrenerek bu kimlikle

anılan çok sayıda insan vardır. Esas itibariyle gerçekte “mele”, medrese eğitimini bitirip icazet alan ve tedrisat hizmetlerine devam eden kişidir. Bunlar içerisinde de temayüz etmiş ve dini ilimlerde derinleşmiş şahsiyetlere “seyda” denir. Çok sözü dinlenen, saygın olan, bugünkü tanımıyla kanaat önderi sayılan bu mollalardır.

BEDİÜZZAMAN: ‘SEYDA’ SAİD-İ KÜRDİ

Bediuzzaman Said-i Nursi’ye “seyda” denmesi gibi sanırım...

Birçok örnek vermek mümkündür. Ne yazık ki bazı çevrelerce “mele” denilince bilgi yönünden yetersiz insanlar olarak anlaşılmaktadır. Bediuzzaman bunun doğru olmadığına iyi bir örnektir. Çünkü kendisi Molla Said Kürdi olarak şöhret bulmuştur. Yazdığı eserlerle bir Molla’nın, bir Seyda’nın nasıl çığır açabileceğini göstermiştir. Ayrıca mollalar sadece ilmi yönleriyle değil sosyal yönleriyle de farklılık arz etmektedir. Bölgede mollalar hep sulhun, toplumsal barışın mimarları olmuşlardır. Bu özelliği ile bugün temayüz etmiş kaç tane akademik kariyeri ile övünen insan vardır? Çok azı dışında neredeyse mollaların tamamı bu özelliği taşımaktadır. Saygınlık için bence tek başına bu özellik bile yeterlidir. Meleleri küçümseyen zihinlere bunu hatırlatmak isterim.

MELELER SULH KURAR, SORUN ÇÖZER

Bölgede, bölge insanı için ne ifade eder meleler?

Yakın tarihe kadar bölge insanı için medreseler sadece eğitim kurumları değil, mahkeme görevi de görüyordu. Kürtlerin çoğu, özellikle kırsalda yaşayanlar, neredeyse bütün sorunlarını şeyh ve mollalarla çözüyordu. Resmi mahkemelere intikal eden şikâyet başvuruları yok denecek kadar azdı. Bu insanlar sadece toplumun dini hayatı ile ilgilenmiyor, ailevi, bireysel veya toplumsal sorunlar da bu şahsiyetler eliyle çözülmüyordu. Bunun gibi birçok nedenden dolayı bu insanların toplum üzerindeki etkisi zayıflayarak da olsa günümüze kadar devam etmiştir.

İHL’LER MEDRESELERİN YERİNİ TUTMADI

Melelerin toplumdaki yeri eskiye göre çok zayıfladı herhalde. Sosyal hayat, sosyal doku her yerde olduğu gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da da çözülüyor, başkalaşılıyor...

Maalesef. Eski durumun devam ettiğini söylemek elbette mümkün değil. Ancak bu durum toplum lehine de değerlendirilemez. Medreselerden ve melelerden doğan boşluk doldurulamadığı için, bu durum daha çok din istismarına yol açtı. Devlet bu boşluğu İmam Hatip okulları açarak gidermeye çalıştı ancak başarılı olduğu söylenemez. Din adamı sadece hutbe okuma, namaz kıldırma memurluğu değildir. Haksızlık yapmak istemiyorum. Esas itibariyle İmam Hatip okulları din eğitimi veren ve din adamları yetiştiren kurumlar değildir. Bu gerçeği de dikkate alarak aralarında mukayese etmek gerekir. Kaldı ki İmam Hatip Okulu mezunlarının dini bilgiler bakımından eksik olmaları, onların kusuru ve ayıbı değil, eğitim sisteminin çarpıklığı, dolayısıyla da devletin ayıbıdır.

MELELER İMAMLARA TERCİH EDİLİYOR

Melelik müessesesi ve toplum ilişkisi üzerinden gitmek istiyorum biraz daha. Şöyle: Eskiden ağalar ve beylerin yanı sıra mollalar da halkın en fazla hürmet ettiği insanlardı, toplum onların etrafında halkalanıyordu ama modern hayat, şehirleşme, göç, modern eğitimin kimi sonuçları ağaların da mollaların da varlığını azalttı, sözünün ağırlığını zayıflattı. Hal böyleyken meleliğin tekrar güçlendirilmesi ne kadar mümkün? Ve nasıl bir sonuç beklenmeli bundan?

Medreselerin niteliğini, eğitim modelini eleştirebiliriz. Bu haliyle örnek bir model olmadığı da açık. Hatta bana göre günümüzde, özellikle de kırsal yörelerde faaliyet gösteren medreselerde, çağın dolayısıyla İslam’ın ruhuna uygun bir din eğitiminin yapıldığını iddia etmek gerçekçi değil. Ancak

buna rağmen, Arapça ve dini ilimleri öğrenmek isteyenler için medreseler çok ciddi kurumlar olarak varlığını sürdürüyor. Bu medreselerde yetişen ve mesleğinin özelliklerini taşıyan, bilgili ve ahlaklı mollaların toplum nezdinde hala saygınlığını koruduğunu, sözünün dinlendiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Daha çok Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Karadeniz insanımızın medrese kökenli hoca efendileri yani meleleri İmam Hatip lisesi mezunu din görevlilerine tercih ettiği biliniyor.

TOPLUMUN MOLLALARA İHTİYACI VAR

Siz hem imam hatip ve ardından ilahiyat, hem medrese eğitimi aldınız. Söyler misiniz, birinin diğerine üstünlüğü var mıdır, ya da nasıl bir farkı vardır? İmam olmak, Diyanet görevlisi olmak meleliğe "halel" getirir mi?

Birbiriyle mukayese etmek yanlış olur. Esasen meleler, bir modernleşme projesi olarak dışlandı, medreseler, dergâhlar yasaklandı. Ama toplum, büyük özveri ile medreseleri yaşattı, her şeye rağmen mollasına sahip çıkmayı başardı. Melelerin önemli bir kısmı maddi yönden mağdur durumda olsalar da, onlara mağduriyetleri üzerinden yaklaşmak pek doğru olmaz. Asıl toplumumuzun, bizim, mollalara ihtiyacımızın olduğunu düşünüyorum. Umarım hükümetin yaklaşımı da bu yönde olacaktır. Kişisel düşünceme gelince, öncelikle devletin hangi yöntem ve nedenle olursa olsun dini kontrol etmesi, topluma bir din veya mezhep dayatmasını doğru bulmuyorum. Devletin din ve toplumun dini hayatı üzerinden elini çekmesi gerekir. Ancak bunu konuşmuyoruz. Bugünün koşullarında doğru ve samimi bir proje, meleliğe halel getirmek yerine saygınlık dahi kazandırması mümkündür. Kurumsal nitelik kazanmadığı için medreselerin yaşanabilirliği oldukça zordur. Bu gerçeği göz ardı edemeyiz.

KÜRT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜNE KATKISI OLUR

Diyarbakır'dan yeni döndünüz, zaten bölgeyi çok iyi biliyorsunuz. Diyanetin bu adımı bölgede nasıl karşılanıyor, karşılanır?

Genel olarak olumlu karşılanırsa da, bu projenin amacı henüz netleşmediği için bir belirsizlik söz konusu. Medrese mezunlarının mağduriyetini gidermeye yönelik bir adım olarak değerlendirenler olduğu gibi asimilasyon amaçlı olduğu kanaati de yaygın. Ayrıca AK Parti'nin kendisine yakın yeni bir kadro faaliyeti olarak da düşünenler var. İktidar partisi için siyasi bir avantaj sağlayacağı kesindir ve böyle olmasının siyasi olarak yadırganması da doğru değil. Çünkü yarar gözetmemek siyasetin doğasına aykırıdır. Her siyasi iktidar, yapacağı icraatın kendisine ve partisine olumlu yansımalarını ister.

Kürt sorununun çözümüne nasıl bir katkısı olur mele alımının?

Kürt meselesinin çözümüne ve toplumsal barışın tesisinde bir katkısı olacağını düşünüyorum. Ancak altını çizerek ifade etmeliyim ki, var olan "mele" potansiyelini iddia edildiği gibi bu yolla devlet/rejim yanlısı bir istikamete zorlamak yarar yerine telafisi zor sonuçlar doğuracağı kanaatindeyim. Hükümetin bu yola tevessül etmemesini diliyorum.

Ancak Kürt sorunu bağlamında atılmış bir adım olarak karşı çıkılmasını doğru bulmuyorum. Tersine, planlaması iyi yapılır ve Kürt toplumsal ihtiyacına cevap olabilecek şekilde iyi niyet ve samimiyetle uygulanabilirse sorunun çözümüne ve toplumsal barışımıza katkı yapacağını düşünüyorum. Kuşkusuz siyasi ve ideolojik bir uygulama olması durumunda barışa katkısı olmayacaktır. Şayet amaç Kürt taleplerini ötelemek veya din üzerinden PKK'ya bir cephe açmaksa, bu planın geri tepeceğinden kimsenin kuşkusu olmasın. Ayrıca böyle bir yaklaşım, genel olarak bütün Kürtleri rencide edeceği de bilinmelidir.

MELELER HUTBEYİ KÜRTÇE Mİ OKUMALI?

Mele alımı bölge insanını nasıl etkiler, özellikle din eğitimi ve Kürtçe açısından?

Esas sorun, Doğu ve Güneydoğu medreselerinde eğitim dili Kürtçe olması nedeniyle Türkçe dili kullanmakta zorlanan "mele"lerin hangi dilde din hizmetlerini yürütecek olmalarında. Hukuki altyapısı hazırlanmadan, tamamen idari maslahat ile Kürtçeye izin verilmesi ne kadar doğrudur? Bence siyasi iktidarın öncelikle bu sorunu gidermesi gerekir ve ihtiyaç duyulan yerlerde, din hizmetlerinin Türkçe dışında dillerde verilmesi yasal güvence altına alınmalı. Ancak bu sayede Kürtçe, Arapça, Zazaca gibi Türkçe dışında dillerde konuşan kesimlerde önemli bir rahatlamaya neden olacağını düşünüyorum. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı da mezhep farklılıklarını dikkate aldığını göstermek için ilk adım olarak Diyarbakır'da bir 'Şafii külliyesi' veya Diyanet personeli için hizmet içi eğitim verecek bir 'Şafii Eğitim Merkezi' açmalı. Böyle bir adım, sayısı üç milyonu aşan Caferi vatandaşlarımız için de ileriye yönelik bir umut olacaktır.

CAFERİLERDE MOLLALIK VE MEMURLUK

Caferilerin manevi lideri Selahattin Akgündüz, Caferi nüfusa göre bir oranlama yapılmasını istedi, 50, 60 mele yerine 3 milyonluk Caferiler için Türkiye'nin her yerinde 5 bin mele kadrosu açılmalı dedi. Siz ne düşünüyorsunuz?

Sayın Akgündüz'ün nüfus oranına göre kadro talebi yerindedir. Ancak bana göre Akgündüz bir haksızlığı dile getiriyor. Çünkü Caferi mezhebi geleneğinde mollalar için devlet memurluğu doğru değildir. İran ve Irak örneğinde olduğu gibi dini kurumlar özerktir ve tamamıyla insanların zekât ve gönüllü yardımlarıyla faaliyetlerini sürdürürler. Esasen bu anlayış Sünni mezheplerde de tarih boyunca tartışılmış ve din âlimlerinin devlet kurumlarında din görevlisi olarak çalışması pek hoş karşılanmamıştır. Koşulların ağırlaşması ve toplum algısının değişmesi bu yöndeki tartışmaları arka plana itmiştir. Özü itibarıyla bu yaklaşımın geçerliliğini hala koruduğunu düşünüyorum. Ne yazık ki birçok alanda olduğu gibi bu konuda da Müslüman toplumun modernizme ve devlet dayatmasına yenik düştüğü söylenebilir.

ŞAFİLER İMAMLARIN ARDINDA NAMAZ KILMAZDI

Peki, hali hazırda bölge halkı imamlara, Diyanet görevlilerine nasıl bakıyor?

Şafii mezhebinin de etkisiyle bölge insanı uzun zaman resmi görevlilere, özellikle de İmam Hatip mezunu din görevlilere direnmeye çalıştı. Birçok köyde imamların arkasında namaz dahi kılmadılar. Bunun asıl nedeni de bölge insanının devlete, kurumlarına olan güvensizliği. Bölge insanı her alanda olduğu gibi din hizmetlerinde de ayırıcılığa tabi tutulmuştur. En azından mensubu bulunduğu Şafii mezhebinin eritildiğini görmekteydi. Modern devlet tek tipliliği sadece etnik olarak değil mezhep farklılığı için de öngörmüştür. Yani anlayacağınız asimilasyon her alanda yaşandı. Bölge insanının devletin attığı her adımdan kuşku duyması gerçekten anlaşılabilir bir durum. Örneğin, Hanefi mezhebine göre örgütlenmiş Diyanet İşleri Başkanlığı, Şafii melelerle din hizmetini nasıl yürütecek? Kürt medreselerinde doğal olarak Kürtçe dilde eğitim alan meleler, din hizmetlerini kendi dillerinde yapabilecekler mi? Bu projenin de çeşitli kuşkuları içermesi ve bölge insanı tarafından kaygı ile karşılanması doğaldır haliyle. Önemli olan hükümetin bu kaygıları giderici ön adımlar atmasıdır.

Doğu illerinde imam açığı var. Atanan imamlar görev yerlerine pek gitmiyorlarmış. Neden sizce? Halkın tepkisiyle mi ilgisi var, bölge şartlarıyla mı?

Atanan imamların görev yerine gidememeleri bölgenin koşullarından kaynaklanıyor. Yerli halkın güven içinde olmadığı bir yerleşim yerinde imam, öğretmen veya herhangi bir devlet görevlisinin güvende olması düşünülebilir mi? Binlerce köyün boşaltıldığını, milyonlarca insanın göç ettirildiğini, yerleşim birimlerinin yıkılıp yıktırıldığını hatırlayalım. Bunlara örgütlerin baskısını da ekleyince varın siz düşünün artık. Yetkililerin bile ancak zırhlı araçlarla dolaştığı bir bölgede

Diyanet görevlilerin göreve gitme nedenini sorgulamaya gerek var mı? Halkın tepkisini ise daha çok İmam Hatip Okulu mezunlarının yetersizliği ve mezhep farklılığı gerekçesiyle izah etmek mümkün bence. Halkın bu tepkisi de görevlinin arkasında namaz kılmamaktan öteye geçmemiştir. Bunda mele-toplum ilişkisinin elbette rolü büyüktür. Seydaları kıyaslamam büyük haksızlık olur. Dini ilimler bakımından melelerin İmam Hatip mezunlarından çok daha bilgili ve donanımlı olduklarını söyleyerek melelerin hakkını teslim etmek istiyorum.

DAYATMALAR BÖLGEYİ DEVLETEN SOĞUTTU

Bölge insanının, yanlış politikaları nedeniyle devlete, geçmişten gelen ciddi belli bir tepkiselliği olduğu biliniyor zaten ama devletin özellikle son on yılda bölgeye ve Kürt meselesine dair ciddi bir paradigma değişikliğine gitmiş olması yine de kayda değer değil midir?

Devletin bir Kürt sorunu olduğuna göre, bölgenin devletle bir sorun yaşadığı açıktır. Osmanlı bakiyesi üzerinde kurulan Modern Türk devleti, etnik temelde; tek ideoloji, tek kimlik, tek ulus, tek millet üzerine inşa edilmeye çalışıldı. Sadece Kürtler değil genel olarak, coğrafyamızın Müslüman ahalisi, kültürleriyle, etnik ve mezhep farklılıklarıyla, yaşam tarzlarıyla, gelenekleriyle, feodal yapılarıyla, dinî hayatlarıyla bu projenin bir parçası olmaya uygun değillerdi. Dayatma ve zorlamalarla uydurulmaya çalışıldı; uymayanlar ya da uydurulamayanlar da iç düşman muamelesi gördüler. Kürtler de kimliklerini devletin bu dayatmalarına direnerek ancak sürdürebilmişlerdir. Devletin attığı her adımı kuşku ile karşılamalarını da bu bağlamda değerlendirmek gerektiğine inanıyorum. Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ'ın konu ile ilgili açıklamaları yeterince kuşku içermiyor mu?

HİZBULLAH CAMİLERİ BİLE OLUŞMUŞTU

Bekir Bozdağ açıklamasında "Bu kişilerin –melelerin- başkalarınca denetlenmesinin önüne geçmek istiyoruz" dedi. Diyanet'in de Hizbullah'ın Diyanet'e sızmasının önüne geçmeye çalıştığı söylendi...

Bölgenin olağanüstü hal ile yönetildiği dönemde, adına Hizbullah denilen örgüt camileri denetimi altına almaya çalıştı ve bunu da büyük ölçüde başardı. Şehir merkezlerinde camilerin neredeyse büyük çoğunluğu ibadet için güvenilir olmaktan çıkmıştı. Bugün için böyle bir durum söz konusu değil, en azından Diyarbakır için bunu rahatlıkla söyleyebilirim. PKK'nın camileri denetim altına alma girişimi bugüne kadar hiç olmadı, bundan sonra da beklemiyorum. Melelere gelince, hepsinin aynı ideoloji veya siyasi tercihte bulduklarını iddia etmek saçma olur. Farklı ideolojileri, farklı tercihleri vardır. Zaten ideolojik veya politik tercihlerine göre ayırım yapmak doğru değil.

PKK'YA DEĞİL DEVLETE BAKMAK LAZIM

Bölgede epeyce bir zamandır PKK var, bir sosyal siyasi realite olarak. Ve hatta, dini alanda da var, alternatif Cuma namazlarıyla da görünür olacak şekilde. PKK bu işe nasıl yaklaşacak?

Bu noktada mele alımının hangi amaçla gerçekleştirileceği önemli. Devletin meleleri belirli gruplara karşı kullanma isteği kabul edilemez. Karşı tepkiden önce bölge insanı ve özellikle de mele vasfını taşıyan kişilerin kabul etmesi söz konusu olmaz diye düşünüyorum. Böyle bir yaklaşımı melelere büyük bir hakaret olarak algılıyorum. Başta devlet olmak üzere hiç kimsenin meleleri bu konuma düşürmeye de hakkı yoktur. Bölgede mele potansiyelini küçümsememek gerekir. Önemli olan bu potansiyelden, toplumsal fayda sağlamaktır. Bu durumda PKK'nın nasıl yaklaşacağı da önemli değildir.

Bölge halkının çok dindar olduğunu biliyoruz. Sırf karikatür krizine karşı en büyük mitingin Diyarbakır'da yapılmış olması bile bunun göstergesidir... Halkın dindarlığı PKK faktörünü nasıl etkiliyor?

Geleneksel dindarlığın bölge insanında daha yaygın olduğu doğrudur. Bu nedenle de İslami duyarlılık noktasında çok hassas oldukları söylenebilir. PKK'nın da çeşitli faaliyetlerle bunu dikkate aldığı ortada. Ancak PKK etkisi veya BDP'ye verilen destek üzerinden Kürtlerin din ile olan ilişkisini sorgulamak doğru değildir. Bu desteğin nedenlerini devlet uygulamalarında ve siyasi partilerin politikalarında aramak gerekir. Unutmayalım, PKK sadece bir sonuçtur. PKK'yı var eden, besleyen devletin inkâr ve zulüm yöntemidir. Yüz yıldır bölge halkı hem dini hem de Kürt kimliği nedeniyle horlanmış, dışlanmış, aşağılanmış ve ezilmiştir. PKK veya diğer unsurların bundan yararlanmaması mümkün mü?

Röportaj: Fadime ÖZKAN 19.02.2011 Pazartesi